

EEN LASTIGE PUPIL

DOOR

DR. H. C. H. MOQUETTE.

Toen Pieter Jacobsz. den Danser, marktschipper van Rotterdam op Amsterdam en pachter van de accijnsen, in het begin van 1685 zijn einde voelde naderen, gaf dit hem tenminste rust, dat hij zijn eenig kind Aagje niet onverzorgd behoefde achter te laten. Zelf was hij niet geheel onbemiddeld, want, al behoorde hij maar tot den kleinen burgerstand, zijn marktschuit en zijn ambt als impostmeester hadden hem geen windeieren gelegd. Verder had zijn tweede vrouw, Paulientje Dircks Kamerbeeck, een klein kapitaaltje mee ten huwelijk gebracht en een zekere welvaart in zijn woning doen heerschen. Zijn schoonmoeder zat er bovendien warmpjes in en dit dochtertje uit het tweede huwelijk, 3 Februari 1676 in de gereformeerde kerk gedoopt, had, daar zij na den dood van haar oom Jan Dircxsz. Kamerbeeck in 1679 en van haar moeder in Oct. 1683 als eenige erfgename harer grootmoeder was achtergebleven, nog een aardig stuivertje te wachten.

In Februari 1685 sloot haar vader de oogen en de negenjarige Agatha, zooals zij voortaan schijnt genoemd te worden, moest nu het aan haar grootmoeder behorende huis op den hoek van de Vischsteeg O.Z. en Wijnhaven N.Z. (prot. n°. 4132) verlaten, het huis, waar zij geboren was en haar moeder was uitgedragen. Bij testament harer

ouders was de Rotterdamsche weeskamer uitgesloten. Haar vader had bij mondelingen uitersten wil nog twee voogden benoemd, doch dezen werden op hun verzoek 6 Juni 1685 van de voogdij vrijgesteld en in hun plaats Abraham van der Schalcke, koopman, benevens Jasper den Hartogh of Hartigh, tabaksverkooper en stadhouder van Putten, door de weeskamer als voogden aangewezen. Dat de laatste nog eenigszins tot de familie behoorde, daar hij getrouwd was met Anna Hofftuyn, een verre nicht van juffr. Den Danser, zal tot deze keus wel meegewerkt hebben.

In overleg vermoedelijk met haar naaste familie, die, voor zoover wij kunnen nagaan, bestond uit een oom en tante van vaderszijde, haar grootmoeder Maertje Jacobs Posthoorn en een oudoom Jasper Jacobsz. Posthoorn van moederszijde, werd besloten de jonge wees voor haar opvoeding naar een goede school te zenden. De keuze viel op de fransche school van den heer Willem de Freyn te Delft, die daar met een zuster samenwoonde; van deze zou Agatha dan tevens de zoo noodige huiselijke kundigheden en het naaien kunnen leeren. Grootmoeder schijnt er niet aan gedacht te hebben of niet de geschikte persoon geweest te zijn, om de opvoeding van haar kleindochtertje zelf ter hand te nemen en de omgeving van oom Cornelis en tante Baertje den Danser was niet in overeenstemming met Agatha's middelen.

Tot haar 13de jaar is de levensgeschiedenis van het kind verder een gesloten boek voor ons. Van haar karakter, haar verstand, haar vermaken en den kring, waarin zij in die jaren leefde, is ons niets bekend. De dood van haar grootmoeder bracht daarin evenwel verandering.

De nalatenschap van deze viel lang niet tegen. Wel was Maertje Jacobs Posthoorn of Castoor ¹⁾ maar een her-

1) Een huis De Witte Castoor was in 1691 aan de Delftsche vaart gelegen.

bergiersdochter, doch haar vader Jacob Posthoorn, die 29 Oct. 1660 de herberg aan den Schiedamschedijk O.Z. (prot. n°. 1346) tegenover het gemeenlandshuis, later bekend als De Post of De Posthoorn, had aangekocht, had daarmee geen slechte zaken gedaan. De Schiedamschedijk was ook toen reeds een uitgezochte plaats voor dergelijke gelegenheden en zijn dochter Maertje zette na zijn dood de flink beklante zaak voort. Deze, eerst gehuwd met Dirck Jansz, Kamerbeeck, later met Andries Grijpse of Agrippa, zooals de familie in deftige oogenblikken zich noemde, had uit haar eerste huwelijk twee kinderen gehad, Jan en Paulientje, welke zij, zooals ons reeds bleek, beiden ten grave zag dalen. Jan had bij testament zijn zuster en haar kinderen tot erfgenamen aangesteld, doch zijn moeder het vruchtgebruik gelaten van zijn goederen, die grootendeels bestonden in een hofstede en landerijen op het eiland Goeree en in Oostvoorne.

De administratie dezer landerijen kostte soms heel wat moeite en in Mei 1688 besloot de Wed. Grijpse dan ook zelf daarheen te gaan om de pachten te innen en orde op de zaken te stellen. Haar broeder Jasper, die bij haar inwoonde, en haar dienstbode vergezelden haar. Eerst ging de tocht naar Brielle en vandaar vertrok zij naar een aange trouwden neef, landbouwer in Struyten bij Nieuw-Helvoet, waar zij geruimen tijd bleef. Juist stond zij op het punt naar Goeree te vertrekken, toen de dood haar 29 Aug. 1688 kwam verrassen, vóór zij bij testament over haar nalatenschap had beschikt. Weesmeesters van Rotterdam waren dus volkomen gerechtigd het toezicht over dezen boedel in belang van het minderjarige kleinkind te aanvaarden. Met den reeds genoemden Jasper den Hartogh stelden zij 25 Sept. 1688 Jacobus Swanenburgh, herbergier, tot Agatha's voogd over grootmoeders versterf aan.

De begrafenis had plaats te Nieuwenhoorn en nu kon de

bereddering van den boedel beginnen. Het onderzoek in zake de op de Zuid-Hollandsche eilanden gelegen landerijen kostte heel wat tijd en geld, maar de boedel kon die uitgaven wel velen, al waren er aan baar geld ook slechts eenige gouden ducaten en een paar zoogenaamde Elisabetten achtergebleven. Op een kleine uitzondering na werden al de roerende goederen te Rotterdam door den vendumeester verkocht en deze verkoop bracht de voor dien tijd niet geringe som op van 2369 gld., 8 st. en 8 penn. Voor een burgervrouw was de inboedel werkelijk bijzonder groot en wij kunnen ons begrijpen bij het naslaan van den inventaris, dat het benedenhuis aan den Schiedamschedijk O.Z., sinds 1687 door de overledene bewoond, niet genoeg ruimte bood, zoodat zij nog een kamer aan de Leuvehaven W.Z. had moeten huren om daar haar beste meubelen te bewaren.

Behalve een rijk voorziene linnen- en kleerenkast, de noodige tafels, stoelen en kasten, om van het tin-, koper-, ijzer- en blikwerk niet te spreken, waren er ook voorwerpen aanwezig, die men zeker in dezen boedel niet verwacht zou hebben. Niet minder dan 66 schilderijen komen op den inventaris voor, de meeste zonder naam van den schilder, doch o. a. twee van Van der Poel, een landschap van D. v. B. ¹⁾, een stuk van Fiverson(?), twee schilderijtjes van De Wit, een teekening van Witmont en een dito van Koserms ²⁾. Ook de portretten van Pieter den Danser en zijn echtgenoot worden hierbij genoemd benevens drie achtkante wapenbordjes en een houten leeuw met het Rotterdamsche wapen. Porselein was eveneens goed vertegenwoordigd, waaronder verschillende Chineesche en Japansche voorwerpen. De drie „draeckkommens” en „een lampet met draecke” zullen daartoe ook wel behoord

1) Waarschijnlijk Dirk van Bergen.

2) Waarschijnlijk Alexis Coosemans.

hebben. Delftsch aardewerk ontbrak evenmin en een niet onaanzienlijke verzameling van goud- en zilverwerk viel er te bewonderen. Kan men de erflaatster dus geen kunstzin ontzeggen, voor wetenschap en letteren schijnt zij weinig gevoeld te hebben. De inventaris der boeken althans maakt een poveren indruk; er worden n.l. in het geheel slechts vijf boeken opgegeven en wel „van verscheyde natueren”.

Voor Agatha werden enkele voorwerpen uit den boedel gereserveerd. De vrouwenkleederen, eenig zilverwerk en een paar kleinodiën kreeg Jasper den Hartogh in bewaring, terwijl Jacobus Swanenburgh in zijn huis o. a. ruimte moest maken voor een linnenkast en de portretten van Den Danser en zijn vrouw.

Aan onroerende goederen bevatte de boedel behalve de hofstede en de landerijen op Goeree en in Oostvoorne, een huis aan het Marktveld W.Z. (prot. n°. 465), later verkocht voor f 6300, een huis aan de Boompjes (prot. n°. 4269), later verkocht voor f 3543 en een huis aan de Vischstraat O.Z. hoek Wijnhaven N.Z. (prot. n°. 4132), welk laatste bij den verkoop f 13500 opbracht. Het bedrag aan schulden en rentebrieven bedroeg verder $\pm$ f 4000.

Daartegenover was de boedel feitelijk bezwaard met het onderhoud van Jasper Jacobsz. Posthoorn, den broeder van de overledene, dien deze uit zusterlijke liefde in huis genomen had. Vroeger was hij voerman geweest, doch het schijnt hem in dat beroep niet fortuinlijk gegaan te zijn, misschien ook ten gevolge van zijn geringe verstandelijke ontwikkeling. Dat deze niet groot was, mogen wij althans wel afleiden uit het feit, dat hij niet schrijven kon. Zijn neef Jan Kamerbeeck had hem f 400 vermaakt, doch daarvan kon hij natuurlijk niet leven en toen de familie verklaarde, dat het immer de wensch zijner zuster geweest was om hem na haar dood verzorgd te weten, zag men er geen bezwaar in, om de onderhoudskosten ten laste van

haar nalatenschap te brengen. Overal werd nu moeite gedaan om hem zoo goedkoop mogelijk uit te besteden. In Schoonhoven, Zwartewaal, Den Briel, Schiedam, Woerden, Noordwijk en Rijnsburg zocht men een kosthuis, doch eindelijk slaagde men er in hem voor f 137,50 's jaars te Rotterdam onder dak te brengen.

Tot dusverre een schoolkind, verschijnt Agatha van den dood harer grootmoeder af in een geheel ander licht. Zij is, zoo al geen rijke erfdochter, in ieder geval een zeer goede partij geworden. Aan de uitgaven, op de rekening van 23 Dec. 1689 voorkomende, is het te bemerken. Haar garderobe wordt aangevuld uit grootmoeders erfenis. Er komen posten op voor van zijden stoffen, kanten, linten, braceletten „op haar handen” en later ook nog braceletten „om aan haar hals gedragen te worden met een gout haakje”. Ook de twee „brantsteene” snoeren, die haar grootmoeder toebehoord hadden, zullen op een donker zijden kleedje niet misstaan hebben!

De fransche schoolmeester en zijn zuster waren natuurlijk verplicht er voor te waken, dat hun kostleerlinge slechts verkeerde met personen van onbesproken naam en fatsoen d.w.z. uit een goeden kring. Begrijpelijkerwijze konden zij er echter niets tegen inbrengen, zoo Agatha nu en dan bezoeken bracht aan haar familie en voogden en deze wederkeerig haar bezochten. Ten huize van haar voogd Den Hartogh had zij op die wijze kennis gemaakt met diens neef en naamgenoot, den jongen Jasper den Hartogh, die, in Mei 1666 geboren als zoon van Dirck den Hartogh en Catelijne Maertens van Balkenende en in de luthersche kerk gedoopt, in 1684 te Oxford en Cambridge de hoogeschool had bezocht, daarop naar Leiden was gegaan en in 1686 bij Ds. De Haan te Delft was komen inwonen om zich daar verder voor zijn herderlijk ambt bij de luthersche gemeente voor te bereiden. Ook

daar zullen de jongelui elkaar misschien ontmoet hebben.

Oom zag de genegenheid, die langzamerhand tusschen zijn neef en zijn rijke pupil ontstond, niet ongaarne. Hij gunde zijn peetzoon van ganscher harte een onbezorgd leven en ook overigens zag hij in Agaatje, die hij graag mocht lijdē, een zeer geschikt vrouwtje voor zijn neef. Zij was vroolijk en levenslustig, daarbij misschien wel wat luchthartig en onbezonnen, doch zij was nog jong en gemakkelijk te leiden door personen van wie zij hield, of voor wie zij respect had. Wij veronderstellen verder, dat zij er niet kwaad uitzag, misschien zelfs wel een schoonheid was, doch tot onze spijt ontbreekt ons alle beschrijving van haar uiterlijk, zoodat wij, om ons daarvan een voorstelling te maken, alleen op onze fantasie moeten afgaan.

In 1688 moest de omgang tusschen de jongelui voor een tijdje gestaakt worden, daar de jonge student naar Jena vertrok om de laatste hand aan zijn opleiding te leggen. Oom en tante zorgden er in dien tijd wel voor, dat de scheiding geen verkoeling teweegbracht en Agatha werd trouw op de hoogte gehouden van het doen en laten van haar vriend, die van zijn kant niet vergat in zijn brieven steeds de groeten aan de jonge dame te verzoeken. Na zijn terugkomst had hij dan ook niet veel moeite om de vriendschapsbanden weer aan te knopen. Het duurde zelfs niet lang, of hij verklaarde zijn liefde en blozend gaf zijn jong vriendinnetje hem haar jawoord. Zij had al genoeg levenswijsheid opgedaan om te weten, dat het toch de bestemming van een meisje is om te trouwen en het slechts de gewichtige vraag is, met wien. De vurige liefdesbetuigingen van den jongen Den Hartogh overtuigden haar ten volle, hoe hij de aangewezen persoon was om haar het geluk te verschaffen, dat zij zich van het huwelijk voorstelde. Zij hield immers veel van Jasper, die zoo knap was en zoo boeiend

kon vertellen van alles, wat hij in Engeland en Duitschland beleefd en gezien had. Natuurlijk zou hij daar gemakkelijk een bruidje hebben kunnen vinden; dat hij desnietteenstaande haar, het schoolmeisje, met zijn oplettendheden was blijven vereeren, kon niet anders dan het gevolg zijn van een trouwe en ridderlijke liefde. Welke veertienjarige zou zich niet gestreeld gevoeld hebben bij dergelijke gedachten?

De ontmoetingen werden steeds veelvuldiger, want de liefde maakt vindingrijk. In Oct. 1689 te Dordt beroepen als eerste predikant bij de nieuw opgerichte luthersche gemeente, deed Ds. den Hartogh 19 Maart 1690 zijn intrede aldaar. Hij had het echter niet zoo druk, of hij kon af en toe nog wel eens overwippen. Nu eens te Rotterdam, dan te Delft hadden de gelieven gelegenheid elkander te ontmoeten.

Jammer vond Agatha wel, dat zijn familie zoo aandrang op voorloopige geheimhouding, want zoo gaarne zou zij haar verloving aan iedereen meedeeld hebben. Het was dan ook een nieuwtje de moeite waard om verteld te worden! Verloofd te zijn met zoo'n knappen man, een dominee van Dordt! Zij binnenkort domineesjuffrouw! Het was bijna te mooi om waar te zijn. Haar hartje zwol van geluk, maar meer nog van ijdelheid. Dat een tractement van honderd rijksdaalders geen schitterende toekomst beloofde, deerde haar niet. Haar voogd Den Hartogh had er immers meermalen op gewezen, dat zij zich de weelde veroorloven kon een man te huwen, die noch vermogend was, noch een groot inkomen had aan te bieden. Trouwen was voor haar de poort, waardoor zij vrij en onafhankelijk de wereld van geluk kon ingaan. Geen schoolmeester zou haar dan kunnen beknorren om haar geringe vorderingen in de fransche taal en de schrijfkunst, geen schoolmatres zuur zien over hare tekortkomingen op de naaikamer en den linnenzolder.

Jasper zou voortaan de pen wel voor haar voeren en voor de huishouding kon zij een flinke dienstbode als hulp nemen. Hoe beklaagde zij haar medemakkertjes, die nog op de schoolbanken moesten blijven zitten en misschien nog jaren konden wachten, eer de eerste vrijer kwam opdagen! Hoe jaloersch zouden zij op haar zijn en hoe zouden zij haar benijden, als zij alles eens wisten!

De geheimhouding maakte het geval nog pikanter en romantischer en de band te inniger, want:

Kein Feuer, keine Kohle kann brennen so heisz,
Als heimliche Liebe, von der Niemand nichts weisz.

Een geheim echter is eigenlijk dan slechts aardig, als men er tenminste met enkele menschen over spreken kan. Haar voogd Den Hartogh en diens vrouw waren natuurlijk ingewijd en ook voor de dienstbode dezer familie, een oude getrouwe, kon Agatha haar hart uitstorten. Haar vroeg zij ook om raad, wat te doen met de geschenken, die haar verloofde haar had gegeven. Groot waren zij wel niet noch talrijk, doch zij durfde ze toch niet te gebruiken uit vrees van ontdekking door den heer en mej. De Freyn. Het eene was „de helft van een half doorbeten stuk gouds”, waarvan Jasper de andere helft zelf bewaarde. Hij had haar verklaard, hoe dit een symbool van het huwelijk en een bezegeling hunner trouwbelofte was. Zooals deze stukken slechts samen een goed geheel konden vormen, doch nooit een andere wederhelft te vinden zou zijn, die op een van beide paste, zoo behoorden ook zij voortaan bij elkaar tot de dood hen zou scheiden. Zij durfde echter de haar toevertrouwde helft niet aan een koordje om haar hals te dragen, zooals de gewoonte was, naar hij zeide. Ook een koralen snoer, eveneens een symbool van den huwelijksband, had zij

van hem gekregen. De dienstbode bood aan deze voorwerpen voor haar te bewaren, waarin Agatha, ofschoon slechts noode daarvan scheidende, toestemde.

Hoe lang men van plan geweest was die geheimhouding te doen voortduren is niet te zeggen; doch op minder aangename wijze werd er een einde aan gemaakt.

In een kleine stad als Delft kon die stille vrijage niet lang verborgen blijven. Misschien ook heeft de jonge verloofde haar geluk niet voldoende kunnen verzwijgen. Hoe het ook zij, aan Abraham van der Schalcke, die er natuurlijk geheel buiten gehouden was, kwam de zaak ter oore en Agatha werd in het verhoor genomen. Alles kwam uit en de verontwaardiging van dezen voogd kende geen grenzen. Vooral gold zijn rechtmatige toorn den medevoogd, die van zijn gezag op deze wijze misbruik had gemaakt en zich geleend had tot dergelijke praktijken. Den jongen predikant beschuldigde hij op slinksche wijze het jonge meisje trouwbeloften te hebben afgedwongen door misbruik te maken van haar jeugd en onkunde.

Voor Jasper den Hartogh Jr. was het wel een zeer onaangenaam geval. Nauwelijks een paar maanden predikant te Dordt en dan aangewezen te worden als een man, die speculeert op een rijken bruidsschat en onbehoorlijke middelen bezigt om daartoe te geraken! Hij was echter volstrekt niet van zins zijn aanstaande vrouw zonder strijd op te geven en meende ook op haar trouw te mogen bouwen. Had zij niet in allen vorm haar testament voor een notaris te Delft laten maken geheel in zijn voordeel, en had zij hem niet onlangs het volgende wel onbeholpen maar veelzeggende briefje geschreven?

„Mijn beminde.

„Deze dient om UE. bekend te maken mijne goede gesontheit en hoopt, dat het met UEd. ook soo is en ik

„sal U getrouw blijven in . . . dat U belooft hebbe” 1).

Ook de verzorgers van het kind, die niet genoeg toezicht hadden gehouden, werden door den vertoornden voogd niet gespaard maar dadelijk ter verantwoording geroepen. Zij beweerden echter volkomen te goeder trouw geweest te zijn; zij hadden hun kostleerlinge vrijelijk laten verkeereren met de familie Den Hartogh in de overtuiging, dat deze omgang geoorloofd zou zijn. Zij vreesden niet ten onrechte, dat deze geschiedenis voor den naam hunner school slechte gevolgen zou hebben en trachtten zich zoo goed mogelijk te rechtvaardigen, wat hun dan ook gelukt schijnt te zijn.

Weesmeesters werden met het geval in kennis gesteld. Van der Schalcke, daarmee niet tevreden, bracht de zaak voor schepenen en, toen dit niet hielp, voor het Hof. Partijen werden daarop gedagvaard Vrijdag 4 Aug. 1690 des morgens te 11 uur voor twee daartoe benoemde commissarissen te verschijnen en deze heeren beproefden een verzoening tot stand te brengen. Dat de klager dit huwelijk niet wenschte voor zijn pupil was alleszins begrijpelijk. Het meisje was immers den kinderschoenen nog niet ontwassen. Of de heeren de andere door hem geopperde bezwaren even steekhoudend vonden, valt te betwijfelen. Op de groote ongelijkheid van middelen was gewezen. Maar het allergrootste bezwaar bestond voor den klager toch wel in het verschil van godsdienst. Hoe ter wereld kon een gereformeerd meisje zich binden aan een lutheraan en dan nog wel een predikant? Hij dacht als de oude heer Edeling, die Saartje Burgerhart eerst niet begeerde als schoondochter, want, „Alle onze Kantoorbedienden, „alle onze Boojen zijn Luters; en ik zal nooit dulden, „dat deese keten van Lutersche wezens in de war raakt „door eene Schoondochter. En wat maakt dat verwenschte

1) Een copie (d.d. 3 Aug. 1690) van dit briefje bevindt zich in het Gemeente-archief. Enkele woorden schijnen onleesbaar geweest te zijn.

„buiten de Kerk trouwen een slegt huishouden! Zij lezen „waaragtig niet eens denzelfden Bijbel“. Dat was van een luthersch standpunt gezien; Agatha's voogd bezag de kwestie op dezelfde wijze, doch van gereformeerden kant. Het was toch zijn plicht in de eerste plaats om „sijne pupille bij haer religie en goet te bewaren“. Hij verzocht een uitspraak, waarbij aan den jongen Jasper op straffe van zware boete zou verboden worden ooit weer met het meisje te verkeer en Jasper den Hartogh Sr. zou moeten beloven voortaan niet meer tot deze conversatie te zullen meewerken. Ook eischte hij, dat den heer en mej. De Freyn gelast zou worden om Agatha den Danser, zoolang Ds. Den Hartogh niet getrouwd of gestorven was, nooit alleen uit te laten gaan of bezoeken te laten ontvangen. Zelfs haar voogden zouden van dit verbod niet uitgesloten zijn! De commissarissen namen echter de zaak niet zoo hoog op en beslisten 8 Aug. 1690, dat de jonge dochter ter schole besteed zou worden op de jongejuffrouwenschool van Elisabeth la Crooy in de Westewagenstraat te Rotterdam.

Weesmeesters maakten echter hiermee geen haast, hoewel zij in andere opzichten op Van der Schalckes voorstel ingingen. Den 12^{den} Aug. schreven zij aan den heer De Freyn:

„Monsieur

„Alsoo onder UE. opsigt ende in UE. schoole is „eene Agatha den Danser, dewelke onder onse opper- „voogdye behoort, vinden wij niet geraadsaem, dat „het selve kint duers een der voogden seperatelijck „daer van daen gehaelt werd, tensy speciael consent „van onse ordre U voorkomt; daeromme gelieft het „aldaer tot nader ordre te houden, dewijl ons met „bevremdingh ter ooren is gekomen, dat seecker per- „soon dat kint, maer 14 jaren oud, pretense trouw-

„beloften heeft afgevordert, twelck alsoo niet en behoort;
„hier op sullen ons verlaten en blijven” enz.

Onderwijl was Agatha van alle kanten bewerkt. De familie De Freyn trachtte door dubbelen ijver het haar verweten plichtverzuim te doen vergeten en zoo mogelijk Agatha als huisgenootte te behouden. Tegen de woorden van haar voogd, van weesmeesters en van haar verzorgers was deze ten slotte niet opgewassen; ook hier bleek weer, dat niet steeds de liefde bestendig van duur is. Men wist haar te overtuigen, dat niet zij doch slechts haar geld zooveel aantrekkingskracht had gehad. Men dreigde, vleide en beloofde gouden bergen en het einde was, dat na al deze strafpredikatiën en vaderlijke woorden onze Agatha het hoofd in den schoot lei, als een boetvaardige zondares berouw betoonde en beterschap beloofde. Het was wel hard haar schoone droomen in rook te zien vervliegen en als een ongehoorzaam en weerbarstig kind behandeld te worden, terwijl zij gemeend had binnenkort als gehuwde vrouw in eigen huis te kunnen bevelen. Zij was echter oud genoeg om te begrijpen, dat van een huwelijk nu toch niets zou inkomen en alleen volstrekke gehoorzaamheid haar leven draaglijk zou maken. De volgende brief aan weesmeesters is wel een bewijs van haar volkomen onderwerping:

„Aen de Eedele Achtbare WeesHeeren. In Delft
14 Augustus anno 1690.

„„Ick en kan niet nalaten om UEd. eens te schrijven,
„als dat ick de WeesHeeren van herte daenckbaer
„ben voor hetgene, dat UEd. geschreven hebbe van
„neit uit het school te gaen tot nader bescheit, dewijl
„ick er seer wel ben en ook al over de vier jaer ge-
„weest ben en ick de ouste sal worden ende die altoos
„wat meer hebben. En oock bovendat de matresse
„neit anders en soeckt dan het welweesen van zeil (!)

„en lichaem, soude vrindelijck versoecken of de Wees-
 „Heeren believen mijn noch wat bij de matresse te
 „laten woonen, dewijl icker met mijn volle contante-
 „ment ben en ick soude oock vrindelijck versoecken
 „of UEd. mijn dese swaeckheit, dien ick gehadt hebbe
 „ontrendt dien liuterse domene, belieft te hulpe te comen,
 „dewijl ick alle die saken in mijn kinderachtigheyt
 „gedaen hebbe, hetwelck oock mijn van herte leet is
 „ende ick hoe langer hoe meer daer afschrick van
 „kreigen en hoop op een ander teydt voorsichtigher
 „te weesen om soo een dingk soo licht neit te doen.
 „Ziet (!) hiermeden den Heere bevolen,

UEd. onderdanige Diennaerresse
 Agata den Danser”.

Wij hopen voor den heer De Freyn, dat hij niet de eigen-
 lijke auteur van dit schoone stuk geweest is; dat zijn zuster
 op den inhoud geïnfluenceerd heeft, lijdt evenwel geen twijfel.
 De gedachtengang der maitresse, die ongaarne een goed
 betalende leerling ziet vertrekken, blijkt duidelijk uit dezen
 brief; doch niet minder spreekt daaruit de jeugd van het
 persoontje, dat door Ds. Den Hartogh tot zijn levensge-
 zellin gekozen was. Wel kan men dien leeftijd een âge sans
 pitié noemen!

Voor Agatha echter was daarmee de zaak nog niet af-
 geloopt. Den 5den Oct. 1690 moest zij in de vergadering
 van weesmeesters verschijnen met haar voogden en daar
 verklaarde zij nogmaals: „uyt haer eygene vrije wille sonder
 aenradinge van ymant ter weerelt, dat zij geene de minste
 genegentheyd had omme haer selve in den echten staet met
 Ds. Jasper Hartich, predt. van de Luterse gemeente toe
 Dordrecht te begeven”. Ten bewijze daarvan overhandigde
 zij den heeren de geschenken, welke zij van haar verloofde
 ontvangen had „tot een teyken van sijne affectie thaerwaerts
 ende ten fine omme sich daerdeur quasi aen haer te ver-

binden, als houdende hetselve voor opgedrongen aen haer". Men ziet het: Agatha was volgzaam en leerzaam en zei het haar voorgezegde lesje zonder haperen op. Wij zullen hierbij maar in het midden laten, of dit met of zonder vrijen wil was en of de deemoedige houding van de boetelinge werkelijk met haar gemoedsstemming overeenkwam.

Natuurlijk hebben de heeren weesmeesters en voogden tegenover den afgewezen minnaar triomfantelijk gebruik gemaakt van den brief en de daarop volgende verklaring. Niets zal wel beter in staat geweest zijn hem te genezen van zijn liefde voor dit meisje, moge ze dan berekenend of onbaatzuchtig geweest zijn. Al begreep hij, dat de brief niet door haar gesteld was en de verklaring haar afgedwongen, uit alles sprak toch zulk een gebrek aan wederliefde, dat hij zich gewonnen moest geven. Grievend voor zijn gevoel van eigenwaarde was het door een kind niet alleen zoo verloochend te zijn, maar zelfs aan de kaak gesteld te worden als een intrigant. Voor hem was dus hiermede deze liefdesgeschiedenis wel voor goed uit.

Aan haar volgzaamheid had Agatha het vermoedelijk te danken, dat zij tot 10 Maart 1691 bij de familie De Freyn mocht blijven, al was het dan ook onder streng toezicht. Toen kwam er een brief van weesmeesters aan den franschen schoolmeester met last „om Agatha den Danser aen haer voogden tesamen ofte een van dien te laten volgen, ten eynde deselve alhier (te Rotterdam) ter schoole soude mogen werden gelegen".

Aan mej. La Crooy, de schoolmatres, werd opgedragen om haar leerling onder geen voorwendsel andere bezoeken te laten afleggen dan bij ooms en tantes en ook met niemand anders te laten uitgaan. Heel veel vrijheid genoot het jonge meisje dus ook te Rotterdam niet en haar uitgangetjes waren wel zeer beperkt, daar zij zoo weinig familie had, die zich haar lot kon aantrekken. Oom Jasper Jacobsz.

Posthoorn, de ex-voerman, viel niet in de termen voor bezoeken; voor een jonge juffrouw, die bij mej. La Crooy ter schole ging, kon hij geen goed gezelschap geacht worden. Alleen op haar oom Cornelis den Danser en haar tante Baertje den Danser, getrouwd met Adriaen van der Vaert, moest Agatha's hoop gevestigd zijn.

Meenden voogden en weesmeesters evenwel op die wijze de gemoedsrust van hun pupil te bevorderen en zichzelf verdere onaangenaamheden te besparen, dan hebben zij zich deerlijk misrekend.

Een boog kan niet altijd gespannen zijn en een dergelijk toezicht was op den duur niet vol te houden. De vijftienjarige had toch eigenlijk slechts een passieve rol gespeeld in deze liefdeshistorie en nu werd zij daarvoor waarlijk al te zwaar gestraft. Zoo'n jong ding mocht toch ook wel eens een verzetje hebben en een onschuldig bezoek bij ordentelijke menschen zou haar immers geen kwaad doen. Zoo dacht waarschijnlijk tante Baertje er over en zij bracht dus op een wandeling haar nichtje wel eens bij de familie Swanenburgh, die op den hoek van de Hoogstraat Z.Z. naast den rosmolen bij de Oostpoort (prot. n°. 136) een herberg hield en een stalhouderij. Was Jacobus Willemsz. Swanenburgh niet haar voogd geweest, totdat hij in Aug. 1689 was komen te overlijden? En zijn vrouw Meynsge Cornelis den Oude of Samson was immers een dochter van Lyntge Jacobs. Posthoorn ¹⁾, een zuster van Agatha's grootmoeder! Daar had het kind meteen omgang voor haar leeftijd, want er waren zes kinderen n.l. twee zoons, Willem en Cornelis, van 21 en 19 jaar en vier jongere dochters. Moeder Meynsge had medelijden met het ouderlooze kind, dat zoo alleen op de wereld stond en verwel-

1) Zij was eerst gehuwd geweest met Cornelis Maertensz. Samson, later met Gerrit Ridders Muys. In het huis De Samson, Hoogstraat Z.Z., hoek Oude Kerkstraat W.Z., was een bakkerij gevestigd.

komde haar altijd hartelijk. Ook met de jongere leden van het gezin kon Agatha het goed vinden. Altijd was het even gezellig in het huis bij de Oostpoort en er heerschte een ongedwongen toon. Cornelis had de herberg en de stalhouderij voortgezet ²⁾, Willem was in administratieve betrekking bij de West-Indische Compagnie. Vooral met den laatste kon nichtje het goed vinden en hem klaagde zij soms haar nood. Zij vertelde, hoe saai en eentonig de dagen op school voorbijgingen en hoe streng het toezicht was. Zij kon wel niet ontkennen, dat zij goed gehuisvest, gekleed en gevoed was; er werd voor gezorgd, dat zij een goede opvoeding genoot en vooral goed in den catechismus onderwezen werd; haar voogden hadden haar kapitaal zoo belegd, dat het ieder jaar aanwies; maar hartelijkheid verspilde men niet aan haar. Bittere woorden ontvielen haar soms ook aan het adres van haar vroegeren vrijer, door wiens toedoen haar toch reeds treurig lot nog verzwaard was. Willem had dan diep medelijden met de arme wees en troostte haar zoo goed hij kon.

Van vertrouwelijkheid en medelijden kwam ongemerkt liefde en vóór de jongelui er aan dachten was het hooge woord er bij Willem uit en ten tweeden male werd door Agatha de gelofte van een bond voor het leven afgelegd, nog geen jaar na haar stille verloving met den lutherschen predikant. De ondervinding, de eerste maal in liefdeszaken opgedaan, kwam haar nu te stade. Natuurlijk zouden ook tegen dit huwelijk bezwaren te berde gebracht worden. Haar jeugd bleef een beletsel, haar geld zou gewogen worden tegen hetgeen Willem kon inbrengen en deze partij zeker te licht worden bevonden; want, was de vorige huwelijksandidaat predikant geweest, Willem was slechts een eenvoudige herbergierszoon. En in plaats van een luther-

---

1) Hij was later een der hoofdlieden van de wagenaars.

schen verloofde zou zij nu een remonstrantschen krijgen. Het zag er weer slecht voor haar uit, zoo dit liefdesgeheim uitlekte en haar mond bleef dus gesloten. Moeder Meynsge en haar dochter Martina Maria, Willems lievelingszuster, waren in het geheim en ook tante Baertje, die er zich hartelijk in verheugde en haar nichtje, zoo noodig, hulp toezegde. Strijd was te wachten, doch dat de jongelui elkander trouw zouden blijven tot den dood, scheen even zeker. Hoe lang echter zou het nog kunnen duren, eer die trouw met een huwelijk bezegeld werd? De gedachte te moeten wachten tot Agatha's meerderjarigheid was weinig bemoedigend en het jonge paar besloot dus liever het lot te dwingen. Den stoutmoedigen behoort de halve wereld en de jeugd neemt spoedig een besluit.

Zoo brak de Rotterdamsche kermis aan, de tijd, waarin vooral jong Rotterdam met volle teugen van het leven genoot. Ook Agatha werd door tante Baertje afgehaald om eens langs de kramen te gaan wandelen. Juffrouw La Crooy had geen bezwaar om haar huisgenootte hiertoe verlof te geven, mits juffrouw Van der Vaert zorgde, dat haar nichtje bijtijds, d.w.z. voor zonsondergang, thuiskwam. Dit werd gereedelijk beloofd, doch wie 's avonds thuiskwam, onze Agatha niet. Ook den volgenden morgen en de volgende dagen werd niets van de wandelaarster vernomen. Het was een moeielijk geval. Bij tante heette zij niet te zijn; deze beweerde zelfs van niets te weten en haar nichtje in het gedrang verloren te hebben. De schoolhouderes wilde liever geen groote ruchtbaarheid aan de zaak geven; doch hoe langer de afwezigheid duurde, hoe neteliger het werd om de voogden er mee in kennis te stellen. Zij zou moeten bekennen meermalen een oog te hebben dichtgedaan, als het volgens contract haar plicht geweest was te waken.

Eindelijk, 5 September, nadat zes dagen verlopen waren

sinds Agatha's vertrek, kregen weesmeesters bericht van mej. Van der Schalcke, dat Agatha den Danser „buyte kennisse van de voogden is geanleveert ende vervoert naar 's Hage". Als een donderslag zal hun deze mare in de ooren geklonken hebben. Dadelijk werden alle maatregelen genomen om de minderjarige op te sporen en te onderzoeken, wat er gebeurd was. Er werd geïnformeerd, hoe het toch mogelijk was, dat Agatha ongemerkt buiten de stad had kunnen komen. Job de voerman bleek ten slotte het paartje gereden te hebben en bij hem trachtte men dus inlichtingen in te winnen. Het is werkelijk jammer, dat Jobs verhaal ons niet is overgeleverd. Wie weet, welke merkwaardige bijzonderheden hij omtrent deze ontvoering heeft meegedeeld!

Den volgenden morgen trok J. Wittius, sinds den dood van Jacobus Swanenburgh administrateur over de goederen van Agatha's grootmoeder en eerste klerk ter weeskamer, naar Den Haag om zoo mogelijk het ongehoorzame en afgedwaalde schaap terug te brengen. Voor alle zekerheid was hem door weesmeesters opgedragen om, „voor zooveel hem eenig obstacul mogt voorkomen waeromme de gemelte A. d. D. niet goetwillig wilde medegaan, of daerinne deur andre wierde verhindert, sich te adresseren aen de Heeren van de Weth te 's Hage" en een brief werd hem meegegeven om de justitie aldaar te verzoeken in deze „sake van de uytterste consequentie de stercke hand te willen bieden, ten eynde de voorsz. minderjarige deur den voorn. J. Wittius wederomme wierde gebraght onder de opsight ende dierectie van de Kamer".

De reis was niet te vergeefs. De schuilplaats der voortvluchtige werd ontdekt en Agatha moest, wilde zij niet met de Haagsche justitie in aanraking komen, goedschiks of kwaadschiks mee teruggaan. Laat in den avond kwamen de reizigers per rijtuig te Rotterdam aan, na een niet be-

paald aangenamen tocht. Het was toen geen gemakkelijke taak voor Agatha's begeleider om, na weesmeesters en voogden zijn wedervaren en de behouden terugkomst der minderjarige te hebben meegedeeld, nog vóór den nacht haar een onderkomen te verschaffen. Bij mej. La Crooy was het toezicht niet streng genoeg gebleken en de voogden hadden zelf ook niet veel lust een juffertje in huis op te nemen, dat zooveel oppassen vereischte. Waar zij kwam, weten wij niet, maar met alle vrijheid was het nu natuurlijk gedaan.

Van Agatha zelf vernam men omtrent haar uitstapje niet veel. Zij gaf eerst voor, van haar tante afgedwaald te zijn en daarom uit vrees voor berisping 's avonds niet te zijn thuisgekomen. De toedracht der zaak kwam echter langzamerhand toch uit, al was het ook maar in groote trekken. Het bleek, dat Agatha sinds haar vertrek bij haar tante vertoefd had, dat zij dagelijks bezoek ontvangen had van Willem Swanenburgh, met hem uit spelevaren was geweest en ten slotte naar Den Haag gereden was, waar zij voor een notaris elkan- der trouwheloften gedaan hadden. Men was dus weer even ver als een jaar geleden, behalve dat Agatha's liefde nu een ander betrof.

De vijftienjarige evenwel was niet zoo volgzaam als de veertienjarige zich betoond had. Willem noch zijn meisje scheen aan toegeven te denken en wij moeten wel aannemen, dat de liefde bij haar ditmaal niet zuiver platonisch was en Willem voor haar heel wat meer beteekende dan Jasper! Agatha's geheele houding duidde aan, dat haar hart gesproken had en dat zij niet van zins was zich ook dezen tweeden vrijer te laten ontnemen. Zij had tegenwerking verwacht en zich daarom laten schaken; nu was zij ook bereid tot het uiterste voor haar liefde te strijden. Dit voornemen sprak ten minste uit den brief, d.d. 20.

Sept. 1691, dien weesmeesters van haar ontvingen en die aldus luidde :

„Achtbaren Heeren Weesmeesters.

„Alsoo ick Teer hooren bent gecomen, dat de Heeren
 „weesmeesters nevens de voogden haar onder de
 „narmen nemen en haar willen begeeven om tegeens
 „mijn te willen Pleytte, 't welck ick daartoe neit en
 „verstaet, alsoo ick aen de Jongman Willem Swanen-
 „burgh mijn heeft verbonden, waer bij ick nochmael
 „blijft Presteeren en hem belooft heeft te trouwen.
 „Terwijl dat dit is mijn uytterste wyl, waerby ick
 „meent te Leeuven en te sterven, soo versoecken, dat
 „de heeren weesmeesters haar daer in als geen party
 „en wil voegen en maar alleen de geboden te laeten
 „gaan om dit huwelijck te voltrecken en waarop mijn
 „sal verlaten en blijven

Agata den Danser”.

Voor het stellen van dezen brief had de schrijfster geen hulp noodig gehad, doch voogden en weesmeesters bleven helaas totaal doof voor deze hartstochtelijke ontboezemingen en zagen in dit epistel slechts een bewijs te meer van een voor slechte neigingen en inblazingen toegankelijk gemoed. Zij dachten er dus in de verste verte niet aan toestemming tot dit huwelijck te geven en de geboden te laten gaan.

Willem Swanenburgh van zijn kant deed al het mogelijke om Agatha voor zich te behouden. Een langdurig proces, eerst voor schepenen te Rotterdam, daarna voor het Hof van Holland en ten slotte voor den Hoogen Raad, volgde, waarin de voogden van Agatha den Danser zich te verantwoorden hadden, wegens het beletten van het gestand doen van trouwbeloften, tegenover Meynsge Cornelis, die in deze zaak voor haar minderjarigen zoon optrad. Den 8sten Januari 1692 is Agatha's gemoedstemming nog niet veranderd blijkens het door haar gemaakte testament voor

Johan Willem Coopsen, notaris te 's Gravenhage. Hoe het mogelijk was dit buiten weten van haar voogden te doen, zal een raadsel blijven; maar het document bewijst, dat ze toen opnieuw in Den Haag is geweest. De notaris verklaart daarin van de testatrice, dat zij was „haer oordeel ende memorie volcomen hebbende ende gebruyckende, als ons bleeck ende mede niet anders en konde bemercken”. Daarin legateerde zij aan haar tante Baertje 2000 gld. en stelde verder na herroeping van een vorig testament tot haar eenigen en universeelen erfgenaam aan, zoo zij kinderloos kwam te overlijden, Sr. Willem Swanenburgh te Rotterdam. Kinderen uit hun huwelijk zouden eventueel de helft krijgen. Hoe bezwaard zijzelf echter op dat oogenblik de toekomst inzag, blijkt wel uit de toevoeging, dat het haar wil en begeerte is, „dat alle makinge van uytterste wille ofte hoe deselve genaemt soude mogen werden, nae dato deser te doen, sullen werden gehouden, alsoff haer sulcx was afgedwongen, daertoe geseduceert ofte gepersuadeert ende sulcx tegens haerre wille”, tenzij dit testament met pertinente stipulatie van dag en datum, waar en voor wien het gepasseerd was en met de bijvoeging van de woorden: „God de Heere verlaet nimmer de sijnen, die op hem betrouwen” herroepen mocht zijn.

En wel had zij reden voor de toekomst te vreezen. Den 12^{den} Januari wees de Hooge Raad vonnis en ontzegde Willem van Swanenburgh zijn eisch. Deze uitspraak was gegrond op de overweging, „dat dit huwelyckscontract is gemaect in die tijdt, als 't kind uyt school was gehaelt ende gelijk als gerapieert; dat dit in confesso is ende sulx de troubeloften nul sijn”. De andere bezwaren van de voogden, dat er een „inegaliteyt van middelen bestond, dat des eyschers moeder een herbergierster is”, kwamen niet in aanmerking, daar de heeren terecht opmerkten, dat,

waar „de familie de selve is, d'inegaliteyt van middelen niet geeft”.

Zoo was dus alles verloren en Agatha weer onder het toezicht harer voogden gesteld, in wie zij nu haar grootste vijanden meende te mogen zien. Tot haar 25ste jaar zou zij hun moeten gehoorzamen, die haar geluk verwoest hadden. Het was wel een vreeselijke slag en moeielijke dagen braken voor haar aan.

Van 12 Januari tot 15 Maart, dus twee maanden, vernemen wij niets van haar, al zijn het ook veelbewogen maanden geweest, zooals wij uit het feit mogen afleiden, dat zij dan in ondertrouw wordt opgenomen. Met Willem Swanenburgh? Mis lezer; met Willem van Nimmegen! Het schijnt hier wel bewaarheid, dat niets veranderlijker is dan de vrouw! Hoe onverwacht echter deze gang van zaken ook is, toch kunnen wij ons het verloop daarvan als volgt voorstellen.

Weesmeesters en voogden zaten met de handen in het haar en wisten niet wat te doen met zoo'n weerspannige pupil, terwijl zij zich bovendien afvroegen, welke verrassingen de toekomst hun misschien nog kon brengen. Belast te zijn met de zorg voor een juffer, wier levensgedrag niet meer onbesproken was en die dus niet licht meer een goed huwelijk zou kunnen sluiten, was een alles-behalve benijdenswaardige taak. Dit huwelijk mocht in geen geval doorgaan; maar overigens begrepen zij, dat zij hun eischen heel wat lager zouden moeten stellen. Men zou niet meer vragen naar een goede partij, doch alleen naar een niet onaannemelijke partij. Nauwelijks hadden zij dit standpunt ingenomen, of zij werden in de gelegenheid gesteld hiernaar te handelen. Tegen alle verwachting in deed zich een huwelijkscanditaat voor in den persoon van Willem van Nimmegen. Hij had geld noodig en nam de bruid op den koop toe.

Eerst wierp Agatha dit aanzoek natuurlijk ver van zich en zij wilde er niet van hooren, zoolang er nog eenige hoop op uitredding was. Haar kracht was evenwel na de uitspraak van den Hoogen Raad gebroken. Half een kind nog, al hadden de omstandigheden haar tot vrouw gerijpt, sinds 6 Sept. geplaagd, bedreigd, buiten alle verkeer gehouden, was zij der wanhoop nabij. Vrij mocht men Willem Swanenburgh zoo zwart mogelijk bij haar afschilderen, aan zijn slechtheid geloofde zij geen oogenblik. Maar haar vertrouwen in een vereeniging met hem was geschokt. Zij had niet het geloof, dat bergen verzet en zij zag niets voor zich dan lange jaren te moeten zuchten onder de voogdij van hartelooze menschen. Met klem en overtuiging hadden haar voogden haar aan het verstand gebracht, dat er een smet op haar rustte en een nieuw huwelijksaanzoek bijna tot de onmogelijkheden zou behooren. En in haar arm, verward hoofd kiemde langzamerhand nog slechts ééne gedachte: hoe te geraken uit de macht harer voogden. Om dat doel te bereiken bleef een huwelijk wel de eenige uitkomst. En toen het nu vaststond, dat zij den man, dien zij liefhad, toch niet zou krijgen, was het haar volmaakt onverschillig, wien zij trouwde. Van liefde was ditmaal natuurlijk geen sprake; het was eenvoudig een overeenkomst, waarbij de bruijom tegen betaling zijn naam en de positie van gehuwde vrouw aan de bruid gaf. De laatste dacht, dat het in elk geval gemakkelijker moest zijn den vreemden man te gehoorzamen, die haar nimmer leed had gedaan dan voogden, die haar levensgeluk verwoest hadden. Wat zijn motieven waren, liet haar koud. Jasper was het alleen te doen geweest om haar geld. Willem Swanenburgh wilde, tenminste volgens haar voogden, uit even onedele beweegreden een huwelijk met haar door drijven en zij maakte zich thans volstrekt geen illusies, dat Willem van Nimmegen haar zonder bruidsschat ten

huwelijk gevraagd zou hebben. Ten slotte zouden alle mannen wel gelijk zijn; een liefde als van Floris en Blancefloer kwam slechts in de oude volksboeken voor in heel lang verleden tijd. En hoe dikwijls liep het toen toch nog verkeerd af! Hoe was het gegaan met Pyramus en Thisbe en met de beide Koningskinderen, die elkander zoo lief hadden!

Zoo zette zij dus 15 Maart 1692 haar naam onder het huwelijkscontract, dat voor notaris De Coster te Rotterdam werd gesloten. Geen gemeenschap van goederen zou plaats vinden. Daarvoor zorgden haar voogden wel. Abraham van der Schalcke kon tevreden zijn: hij had immers zijn pupil „bij haer religie en goet” bewaard, wat hij toch zijn hoogsten plicht geacht had.

Nog gaf Willem Swanenburgh den moed niet verloren. Zelfs nu nog geloofde hij aan uitkomst, niettegenstaande de openlijke afkondiging van het huwelijk reeds had plaats gehad. Hij was overtuigd, dat Agatha slechts gedwongen tot dezen stap was overgegaan; zij was ook nog zoo jong! Den 29sten Maart teekenden hij en zijn moeder protest aan tegen het huwelijk en de proclamatiën konden dus geen voortgang hebben. Toen hun eisch hun door schepenen was ontzegd, wendden zij zich tot het Hof, doch eveneens zonder resultaat. De voogden, die rust noch duur hadden vóór hun lastige pupil werkelijk het huwelijksbootje was ingestipt, verzochten toestemming aan de vroedschap „ten eynde dat de Proclamatiën op het alderspoedigste haer voortgang mogten hebben” en dit college maakte een einde aan het wachten. Den 25sten Mei kon het huwelijk voltrokken worden en werd de band gelegd, die Agatha voor goed scheidde van den man, dien zij waarschijnlijk alleen heeft liefgehad. De laatste weken van spanning waren een marteling voor haar geweest en haar ja voor den magistraat, die haar de gebruikelijke vragen deed, was

nauwelijks hoorbaar. Een jonge, bleeke bruid, met oogen rood van het weenen, zag het kijkgrage publiek dien 25sten Mei het raadhuis binnengaan. En geen lach zal het gelaat der jonge vrouw verhelderd hebben, toen de gasten aan den onvermijdelijken bruiloftsdisch waren aangezeten.

Heel weinig blijft nu nog te vermelden over. Het jonge paar ging in het Hang wonen. Wat er van dit huwelijksleven terecht gekomen is, vertellen de oude archiefstukken niet. Omtrent den jongen echtgenoot kunnen wij nog het volgende mededeelen. Hij was 1 Juli 1670 in de gereformeerde kerk te Rotterdam gedoopt als zoon van Willem van Nimwegen en Marya Kelck; sinds 1691 behoorde hij tot de makelaars en pondgaarders en verder wordt hij vermeld als koopman. Wat geldelijke aangelegenheden betreft had hij een slecht voorbeeld in zijn vader, doch vooral in zijn oudere broers, Jan en Cornelis. Deze vader, dien wij o. a. in 1681, '82, '86 en '87 als commissaris van het waterrecht aantreffen, terwijl hij in 1684 en 1685 vroedschapslid was, schijnt er soms eigenaardige praktijken op nagehouden te hebben. Zijn huwelijksleven verliep niet zonder storm. Na het verlies zijner eerste echtgenootte hertrouwde hij 10 Nov. 1686 met juffr. Josina Volboet, een weduwe. In 1689 verliet deze tweede vrouw de echtelijke woning met medeneming van meubelen enz. Niettegenstaande zij door het Hof veroordeeld werd, om zich te gedragen zooals het een goede vrouw betaamt tegenover haar wettigen echtgenoot en tot instandhouding van het huwelijk 's jaarlijks f 1600 te betalen, weigerde zij naar haar man terug te keeren en werd daarop gegijzeld. Blijkens een uitspraak van den Hoogen Raad duurde deze toestand in Nov. 1691 nog voort.

Ook van zijn oudsten zoon Jan beleefde de vader niet veel genoegen. Hij was in 1674 reeds benoemd tot makelaar en pondgaarder, doch hij maakte zooveel schulden, dat hij het in

1682 beter vond, een goed heenkomen te zoeken in Indië, waarna wij verder niets meer van hem vernemen. Cornelis werd zijn opvolger in de makelaardij. Deze was meester in de rechten, maakte eveneens groote schulden en vertrok in 1691 naar Den Haag.

Willem, de derde zoon, leed aan hetzelfde euvel; doch zijn huwelijk met Agatha redde hem uit allen nood. Natuurlijk kende hij het verleden van zijn vrouw. De rekening, in 1692 afgelegd door den administrateur van grootmoeders erfenis in bijzijn van haar schoonvader en echtgenoot, bezorgde de jonge vrouw menig pijnlijk oogenblik. Al de verteringen en kosten in het proces tegen Willem Swanenburgh werden daarin minutieus opgegeven, haar vlucht werd er in gememoreerd en haar terugreis uit Den Haag. Deze wetenschap gaf Willem van Nimmegen een onbeperkte macht over zijn vrouw. De huwelijksvoorwaarden, die in haar voordeel geweest waren, werden bij testament van Juni 1692, voor notaris Govert van Gesel te Rotterdam verleden, herroepen evenals haar vroegere uiterste wil, ten gunste van Willem Swanenburgh gemaakt. Haar man werd in zijn plaats aangesteld tot haar universeelen erfgenaam en tante Baertje wordt niet meer vermeld.

Van het meisje, dat 20 Sept. 1691 een strijdlustigen brief had geschreven aan de heeren weesmeesters, was niets overgebleven. Heel volgzaam noemt zij zich voortaan Agatha van Nimnegen en doet slechts, wat haar heer gemaal beveelt. Meermalen treffen wij van 1692 tot 1700 haar naam aan in de protocollen der Rotterdamsche notarissen. Zij stelde zich borg voor alle schulden van haar man en langzamerhand zien wij de schuldeischers uitbetaald worden. Groote sommen werden door het echtpaar bij de weeskamer gelicht, de kleinodiën werden afgegeven en vóór 1700 zijn de huizen, vroeger aan Maritge Jacobs Posthoorn toebehoorende, verkocht en de rentebrieven grootendeels te

gelde gemaakt. In 1700 kreeg Van Nimmegen de administratie over de goederen van zijn vrouw en daarna verlieten wij hen uit het oog. Hun dood staat niet opgeteekend in de Rotterdamsche begrafenis- en doodregisters. Toch weten wij ongeveer, wanneer zij zijn overleden. Willem van Nimmegen stierf vóór 10 Mei 1732, daar toen een ander in zijn plaats als makelaar werd aangesteld; Agatha overleefde haar man nog 20 jaar en schijnt, daar in 1753 een executeur van haar testament genoemd wordt, omstreeks dien tijd overleden te zijn. Met kinderen was dit huwelijk niet gezegend.

En wat werd er van Jasper den Hartogh en van Willem Swanenburgh? Wij kunnen kort zijn. De eerste stierf niet aan een gebroken hart. Den 23sten Mei 1692 werd te Dordt een dochtertje gedoopt van Ds. Den Hartogh en Katharina Toorner. Heel lang heeft hij dus niet getreurd over zijn trouwelooze geliefde, die het daar trouwens ook niet naar gemaakt had. In 1692 vertrok hij naar Haarlem en vandaar in 1702 naar Leiden, waar hij in 1727 stierf.

Willem van Swanenburgh kon niet zoo gemakkelijk vergeten. Daaraan schrijven wij het tenminste toe, dat hij nooit getrouwd is. Hij ging met zijn zuster Martina Maria samenwonen in het huis aan het Haringvliet N.Z. (prot. no. 3831), waar ook zijn moeder gestorven is. Deze zuster benoemde hij 11 Maart 1729 tot zijn universeele erfgenaam. Hij bracht het tot boekhouder bij de West-Indische Compagnie en werd 2 Oct. 1730 in het graf zijner moeder, Groote Kerk Trans 267, bijgezet.

